

Ökoturisztikai fejlesztést megalapozó kérdőíves felmérés a Felső-kiskunsági szikes tavakat látogatók körében

Tormáné Kovács Eszter^{1*}, Mihók Barbara^{2,3}, Fabók Veronika⁴,
Margóczi Katalin⁵, Kalóczkai Ágnes⁶, Kasza Veronika⁷,
Nagyné Grecs Anita⁸, Bankovics András⁷ és Mile Orsolya⁸

¹Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Vadgazdálkodási és Természetvédelmi Intézet,
2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.

²ESSRG Nonprofit Kft. Impact Hub, 1053 Budapest, Ferenciek tere 2.

³Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar Kutatóközpont,
6722 Szeged, Kálvária sugárút 1.

⁴IDEAS Science Kft. 1173 Budapest, Oroszvár utca 5. 1. em.

⁵Szegedi Tudományegyetem, Ökológiai Tanszék, 6726 Szeged, Középfasor 52.

⁶Ökológiai Kutatóközpont, Ökológiai és Botanikai Intézet,
2163, Vácrátót, Alkotmány u. 2–4.

⁷Független kutató

⁸Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, 6000 Kecskemét, Liszt F. u. 19.

*E-mail: kovacs.eszter@uni-mate.hu

Összefoglaló: A Felső-kiskunsági szikes tavakat látogatók körében 2015–2016-ban végeztünk kérdőíves felmérést a területen zajló LIFE Nature projekt szocio-ökonómiai vizsgálatának keretében. Célunk a felméréssel az volt, hogy feltárjuk a területre érkezők látogatási szokásait és ismereteit a szikes tavakról és azok élővilágáról, felmérjük hozzáállásukat a lehetséges korlátozásokhoz, és megismerjük ökoturisztikai fejlesztési igényeiket is. Vizsgálataink azt mutatták, hogy a látogatók a környező településekről kirándulás és kikapcsolódás céljából érkeztek, kevesebb mint egynapos időtartamra, és évente többször látogatták a területet. A szikes tavak értékeinek ismerete változó volt. A nem túl erős korlátozásokat a kitöltők nagy százaléka el tudta fogadni kellő irányított alternatíva esetén, de a fotózás térbeli korlátozásával kapcsolatban hezitálást mutattak a válaszok. A turisztikai programokban a természetvédelmi irányultságú programlehetőségeket támogatták, a fejlesztésekben a tanösvény és a madármegfigyelő torony volt a legnépszerűbb, de a komfortérzetet növelő alapinfrastruktúra kiépítését is preferálták. A projektben megvalósult és tervezett fejlesztések a válaszokban megfogalmazott igényekkel összhangban vannak, s megvalósításuk során a természetvédelmi és ökoturisztikai célok harmonizálása is biztosított. A program- és az infrastruktúra-fejlesztés összeköthető a környezeti neveléssel, hogy e szép és különleges természeti értékeinkkel kapcsolatos ismeretek is bővüljenek, segítve ezzel a tavak megőrzését is. A kérdőívezés hasznos eszköznek bizonyult az ökoturisztikai fejlesztések tervezéséhez. A vizsgálatot érdemes megismételni a fejlesztések megvalósulása után is.

Kulcsszavak: turisták, látogatási szokások, percepció, tudás, ökoturisztikai fejlesztési igény, védett terület

Bevezetés

A nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai tevékenysége speciális fókuszú, a védett természeti területek és értékek bemutatására koncentrál, és összekapcsolódik a környezeti neveléssel is (Magyar és Sulyok 2014). E tevékenységek növekvő jelentőségét mutatja, hogy az igazgatóságok az elmúlt évtizedekben számos ökoturisztikai fejlesztést valósítottak meg hazai és európai uniós forrásokból (Kovács 2017). Tanösvények, látogatóközpontok, erdei iskolák épültek és bővült az ökoturisztikai kínálatuk is (Duhay 2006, Magyar és Sulyok 2014, FM 2015, Aktív- és Ökoturisztikai Fejlesztési Központ Nonprofit Kft. 2020). A nemzeti park igazgatóságok regisztrált látogatóinak száma 2010-ben 1,3 millió fő volt, 2015-re megközelítette, 2019-re pedig már meg is haladta az 1,6 millió főt (NTA tervezet 2020). Az ökoturizmus alapelvei szerint fontos azonban, hogy a látogatások a természeti értékek degradálódása nélkül valósuljanak meg (Sulyok 2001, Michalkó 2003, Magyar és Sulyok 2014, Mikházi 2018). A fejlesztések tervezésénél és a látogatómenedzsment kialakításánál érdemes felméréseket végezni az adott védett természeti területre látogatók körében, amellyel megismerjük a látogatási szokásaikat, ismereteiket a területről és annak értékeiről, az esetleges korlátozásokhoz való viszonyulásukat, s feltárjuk az ökoturisztikai és egyéb igényeiket. Erre mind külföldön, mind Magyarországon számos példa van már. Nemzetközi szinten csupán néhány példát kiemelve, Dél-Afrikában (De Witt *et al.* 2014), Malajziában (Said *et al.* 2009), Kínában és az Egyesült Királyságban (Xu és Fox, 2014) és Ausztráliában (Ballantyne *et al.* 2009) is végeztek védett területeket látogatók körében kérdőívezést. Magyarországon az elmúlt években többek között a Tisza-tó (Kis és Tóth 2016), a Duna-Ipoly Nemzeti Park, kiemelten a Börzsöny és a Pilis (Forgó, 2016, Halasi-Kovácsné Benkhard 2018, Benkhard és Csákvári 2019, Havel *et al.* 2022), a Sas-hegy (Szegedi *et al.* 2016), a Duna-Dráva Nemzeti Park (Pádárné Török 2012, Tóth 2018) és a Balaton-felvidék (Máltesics 2021) vonatkozásában készültek célzott kérdőíves felmérések, amelyek eredményeit a szerzők publikálták is.

Az egész országra kiterjedő felmérések azt mutatják, hogy a természetjárás nagy népszerűségnek örvend a magyar lakosság körében, s kedvelt célpontok a nemzeti parkok is, kiemelten a hegyvidéki területek (Magyar és Sulyok 2014, Mikházi 2018, Mártonné Máthé és Csiszár 2019). A Felső-kiskunsági szikes tavak különleges adottságú védett természeti területek (Boros 2007), amelyek azonban nem tartoznak a legpreferáltabb ökoturisztikai célpontok közé (Mártonné Máthé és Császár 2019), annak ellenére sem, hogy Magyar és Sulyok (2014) említi a Kiskunsági Nemzeti Parkot is, mint kedvelt desztinációt. Cél lehet ezért e ritka természeti területek és értékek megismertetése a nagyközönséggel, valamint a

területükre irányuló ökoturizmus fejlesztése. Ennek megtervezése sérülékenységek miatt azonban különösen nagy körültekintést igényel.

A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság vezetésével 2013 és 2023 között zajlik a „Pannon szikes vízi élőhelyek helyreállítása a Kiskunságban” című LIFE+ Nature projekt (LIFE12 NAT/HU/001188), melynek fő célja a Böddi-szék restaurációja. A projekt keretén belül 2015–2016-ban részvételi szocio-ökonómiai kutatás folyt a Böddi-szék is magába foglaló Felső-kiskunsági szikes tavak térségében (Kovács *et al.* 2021, Margóczy *et al.* 2018), melynek egyik témaköre az ökoturizmus volt. A kutatás részeként egy kérdőíves felmérés is készült a területre látogatók körében a látogatási szokásokra, ismeretekre és fejlesztési igényekre vonatkozóan. Cikkünk célja, hogy bemutassa a felmérés eredményeit, annak hasznosságát a projekt ökoturisztikai fejlesztéseinek tervezésénél, ezzel is inspirálva a nemzeti park igazgatóságokat hasonló felmérések indítására. A cikk apropóját az adja, hogy a LIFE projekten belül számos fejlesztés már megvalósult, illetve folyamatban van, így vizsgálható, hogy a fejlesztések mennyiben felelnek meg a kérdőívezéssel feltárt igényeknek.

Anyag és módszer

Vizsgálati terület

Vizsgálati területünk a Felső-Kiskunságban található hat település (Dunatetőten, Harta, Akasztó, Soltszentimre, Fülöpszállás, Szabadszállás) által határolt területre terjedt ki, amely számos szikes tónak (pl. Büdös-szék, Zab-szék, Kelemen-szék és Böddi-szék) és az azokat körülölelő szikes pusztai élőhelyeknek ad otthont (1. ábra).

A vizsgálati területen elhelyezkedő szikes tavak országos jelentőségű védett természeti területek ex lege védett természeti területként és jelentős részben nemzeti parki törzsterület részeként. Emellett a Natura 2000 hálózat részei, és a Ramsari Egyezmény hatálya alá is tartozó nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek. Természetvédelmi kezeljük a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság (Boros 2007). E különleges élőhelyek száma és kiterjedése hazánkban az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent (Boros 2013). A vizsgálati területen található szikes tavak különleges kémiai és fizikai tulajdonsággal bíró, karbonátos, lúgos kémhatású, sekély és változó vízállású, a természetes vízjárás sérülésére és a szikes anyagforgalmi rendszer felborulására különösen érzékeny vizes élőhelyek, változatos növény- és állatvilággal (Boros 2007, Boros *et al.* 2014). A víz színe változhat a fehértől a feketéig (Boros 2007). Karakteres növényfajai között megtaláljuk a bárányparéjt (*Camphorosma annua* Pall.), a pozsgás



1. ábra. A vizsgálati terület elhelyezkedése az érintett települések és szikes tavak feltüntetésével.

zsászat (*Lepidium cartilagineum* (J.C. Mayer) Thell.), a magyar sóballát (*Suaeda pannonica* (Beck) Graebn.), a sziki libatopot (*Chenopodium chenopodioides* (L.) Aellen), a sziki mézpzásitot (*Pucinellia limosa* (Schur) Holmb.) és a sziki útifüvet (*Plantago maritima* L.) is, melyek neve sok esetben utal az élőhely jellegére (Boros 2007). Madárvilága nagyon gazdag, költő- vagy átvonulóhelyként egyaránt jelentős a terület. Különösen költési időben a madarak érzékenyek a zavarásra. Jellegzetes költő fajok itt a bibic (*Vanellus vanellus* L. 1758), a piros lábú cankó (*Tringa totanus* L. 1758), a gólyatöcs (*Himantopus himantopus* L. 1758) és a gulipán (*Recurvirostra avosetta* L. 1758), de szórványosan a széki lile (*Charadrius alexandrinus* L. 1758) is (Boros 2007). A szikes tavak környezetében a régmúlt időktől kezdve legelő állattartás folyik, juh, szarvasmarha és bivaly alkalmazásával, amely a tavak fennmaradásának záloga, és egyben turisztikai látványosság is (Havel *et al.* 2016, Margóczy *et al.* 2018; Kovács *et al.* 2021).

A terület turisztikai szempontból kevésbé frekvenciált és kiépített. Gépkocsival, kerékpárral vagy gyalogosan lehet megközelíteni, tömegközlekedéssel (vasút és busz) nehezebben elérhető. Az ökoturisztikai fejlesztések tekintetében a nemzeti

park igazgatóság két fő szempontot tart szem előtt: a fejlesztés a természeti értékek állapotát ne veszélyeztesse, illetve összeegyeztethető legyen a terület természetvédelmi kezelésével. A vizsgálati területen található szikes tavak közül a Büdös-szék, a Zab-szék és a Kelemen-szék fokozottan védett terület. A Büdös-szék és a Zab-szék esetében a területek megközelítése nehézkes, a látogatás a természetvédelmi szempontok szerinti gazdálkodás és az élővilág zavarásával járhat, így az igazgatóság nem preferálja a bemutatást. A Kelemen-széken a fokozottan védett terület szélén vezető földút révén, illetve a több irányból is megfelelő módon megközelíthető Böddi-széken viszont bizonyos keretek között tere van az ökoturisztikai tevékenységeknek. Vizsgálatunk idején az ökoturisztikai infrastruktúra ez utóbbi két területen kevésbé volt még kiépítve. A Kelemen-szék nyugati, földút által szegélyezett szélén a villanypástorral elkerített legelők között húzódott már akkor is a Gulipán tanösvény. A tanösvény része volt egy fotós lesház, a szikes vizes élőhely szegélyében. A Böddi-széken a helyi civil közalapítvány által működtetett Széki lile tanösvény kínált szabadon látogatható turisztikai bejárési lehetőséget a felmérés idején, melynek nyomvonala az V. (Sós-éri-) csatorna partján húzódik. E tanösvényhez a szikes tó északi partján egy madármegfigyelő torony külön állomásként kapcsolódott. A LIFE projektben tervezett élőhely-rekonstrukciós tevékenységek a tanösvény akkori nyomvonalát is érintették, a projekt keretei a tervezéskor azonban nem tették lehetővé az új nyomvonalterv kialakítását. A tervek között szerepelt viszont egy újabb tanösvény és két új kilátótorony építése. Azt, hogy a tervekből mi valósult meg, a diskusszióban tárgyaljuk.

A vizsgálati területet felkereső regisztrált vagy szakvezetést igénybe vevő látogatók számáról nincsen pontos adat. A felmérés időszakában a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság teljes működési területén az ökoturisztikai szolgáltatásokat igénybe vevők regisztrált száma 2015-ben meghaladta a 75 ezer főt, 2016-ban pedig a 80 ezer főt. Ebből a szakvezetéses és nyílt túrák regisztrált látogatószáma 2015-ben több mint 12 ezer fő volt, de 2016-ban visszaesett 8500 fő körüli szintre (KNPI 2015, 2016). 2020-ban a járvány miatt a regisztrált látogatók száma is erősen csökkent. Az ökoturisztikai szolgáltatást igénybe vevőké 7200 fő körül alakult, amiből 2000 fő alatt volt a szakvezetéses és nyílt túrákra jelentkezők száma. A tanösvényekre viszont megnőtt az igény (KNPI 2021). A vizsgálati területen az igazgatóság egészére megadott látogatószámok töredékével lehet valószínűsíthetően számolni.

Az adatgyűjtés és adatfeldolgozás módszertana

A vizsgálati terület látogatói körében 2015 őszén és 2016 tavaszán kérdőívezést (Héra és Ligeti 2005) végeztünk. A felmérés papíralapú, önkitöltős formában történt, és fő célja a területre látogató turisták véleményének megkérdezése volt az ökoturizmus jelenlegi feltételeiről, de a célok között szerepelt a szikes tavak értékeinek ismeretére vonatkozó információk gyűjtése, az esetleges korlátozások várható fogadtatásának szondázása és az ökoturisztikai igények felmérése is. Nem volt célunk, hogy mintánk a magyar lakosságra nézve reprezentatív legyen, hanem a területre látogatók közül szerettünk volna minél több főt személyesen megkérdezni. A kérdőívezés a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság helyi túsáíhoz, rendezvényeihez (madármegfigyelő nap, tűzokünnep) vagy egyéb helyi rendezvényekhez (falunap) kapcsolódott.

A legtöbb kérdés zárt, feleletválasztós kérdés volt, és csak néhány nyitott kérdést tettünk fel. Utóbbiak a választási lehetőségektől eltérő válaszok megadását is lehetővé tették, illetve a fejlesztésre vonatkozó további ötletek összegyűjtését szolgálták.

A kérdőívet több lépcsőben alakítottuk ki, és többszöri módosítással, finomítással, teszteléssel nyerte el végső formáját. Az első lekérdezés során szerzett tapasztalatokra építve néhány kérdést módosítottunk, és ezen újabb változat alapján történt meg a második lekérdezés 2016 tavaszán.

A kérdőív (lásd 1. Függelék) négy fő részből állt:

- I. A látogatás körülményeire vonatkozó információk
- II. A szikes tavak természeti értékeinek és természetvédelmi kezelésének ismereteire vonatkozó információk
- III. A fejlesztésekre vonatkozó információk
- IV. Demográfiai-társadalmi jellemzők

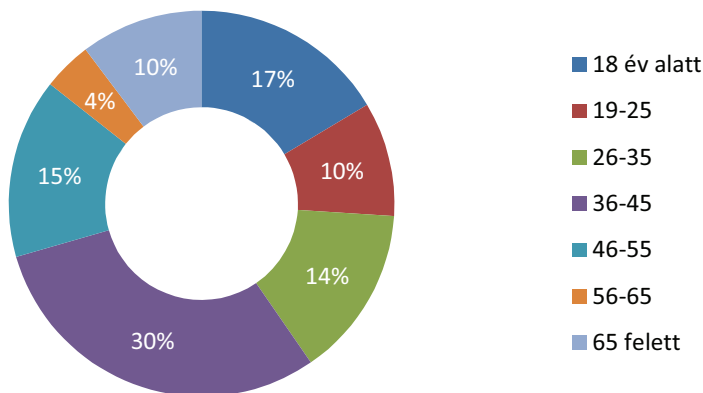
A beérkezett válaszokat Excel-táblában rögzítettük, az adatokat tisztítottuk és kódoltuk, majd az SPSS programban alapstatisztikai vizsgálatokat (gyakoriság, százalékos megoszlás, keresztátlak) végeztünk. A legtöbb változónk nominális skálán mért változó volt. Néhány kiválasztott szakmai kérdéshez kapcsolódó változó és a demográfiai-társadalmi jellemzők (kor, végzettség, természetvédelmi szervezethez tartozás és lakóhely) közötti kapcsolat meglétének vizsgálatára emiatt a Pearson-féle khi-négyzet próbát alkalmaztuk, s mivel a legtöbb esetben kétszer kettes kontingencia tábláink voltak (amikor mindkét változó csak kétféle értéket vehet fel), ezt kiegészítettük a folytonossági korrekcióval, illetve megnéztük a Fisher-féle egzakt teszt eredményét is. Ez utóbbi ugyanis alkalmazható akkor is, ha a khi-négyzet próba feltételei nem teljesülnek, s nem érzékeny az eloszlásra

és a mintaelemszámra. A kapcsolatot akkor tekintettük szignifikánsnak, ha a p érték 0,05 alatt volt. A kapcsolat szorosságának számítására a Cramer-féle V együtthatót alkalmaztuk. A Cramer-féle V együttható esetében 0,1 és 0,3 közötti értéknél gyengének tekintettük a kapcsolatot, 0,3 és 0,7 között közepesnek, 0,7 és 0,9 között erősnek. Ezek a statisztikai vizsgálatok azt segítették, hogy megnézzük, elkülöníthetőek-e bizonyos csoportok a válaszadók között az egyes (pl. látogatási szokásokra vagy ismeretekre vonatkozó) kérdésekre adott válaszok alapján, amely az ökoturisztikai kínálat fejlesztésénél lényeges lehet. Néhány esetben új változókat is definiáltunk válaszkategóriák összevonásával, hogy elvégezhető legyen a statisztikai próba. Az eredményeknél a könnyebb olvashatóság kedvéért nem adjuk meg a p értéket és a Cramer-féle V együttható értékét, csak a szignifikáns kapcsolat meglétére vagy hiányára és a szorosság mértékére (gyenge, közepes, erős) utalunk. Azoknál a kérdéseknél, ahol változtattunk a kérdőíven, külön értékeltük a két lekérdezési fázist.

Eredmények

A minta demográfiai jellemzői

Összesen 146 fő töltötte ki a kérdőívet (111 ősszel, 35 tavasszal). A kérdőívet kitöltők 60%-a nő volt, 40%-a férfi. A kor megoszlásból az látszik, hogy a kitöltők nagy része 45 év alatti volt (2. ábra), s legnagyobb százalékban a 36–45 év közötti korosztály képviselte magát.



2. ábra. A kitöltők kor megoszlása.

A kitöltők 53%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezett, ami magas arányt jelent. 30%-uk végzett középiskolát, és 17%-uk jelölte be az általános iskolát. A válaszadók legnagyobb arányban (65%) aktívak voltak munkavállalás szempontjából, a nem aktívak között sok volt a nyugdíjas (13%) és a diák (18%).

A tavaszi kérdőívben feltettünk egy olyan kérdést is, hogy a megkérdezett foglalkozása kapcsolódik-e a természethez. A 35 tavaszi válaszadó harmada (12 fő) írta azt, hogy kapcsolódik, ami leginkább a mezőgazdaságot vagy a téma oktatását jelentette. A kitöltők nagy része magas pontszámot adott arra, mennyire tartja magát természetbarátnak (átlag: 4,4; szórás: 0,73). 30 fő (20%) jelezte, hogy tagja természetvédő szervezetnek. A legtöbben a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületet (MME) adták meg, de a Kecskeméti ÉDOSZ Kinizsi Természetbarát Sportegyesület, az MTSZ Cserkész Szövetség és a Dunatáj Közalapítvány is megjelent a válaszadók által megnevezett szervezetek között.

A látogatás körülményeire vonatkozó kérdések

A legtöbben a környező településekről (Dunatétlen, Harta, Akasztó, Soltszentimre, Fülöpszállás, Szabadszállás) érkeztek (83 fő, 57%), de Kecskemétről (24 fő, 16%), Budapestről (12 fő, 8%), és távolabbi alföldi vagy más településekről (26 fő, 18%) is akadt néhány válaszadó. Egy fő nem válaszolt erre a kérdésre.

A válaszadók több mint 45%-a évente többször is ellátogat a területre, 30%-uk járt itt először. A látogatók nagy része családdal (65%) érkezett, de jöttek barátokkal (12%), iskolás vagy szakmai csoporttal (12%), illetve egyedül (10%) is. Egy kitöltő nem válaszolt a kérdésre.

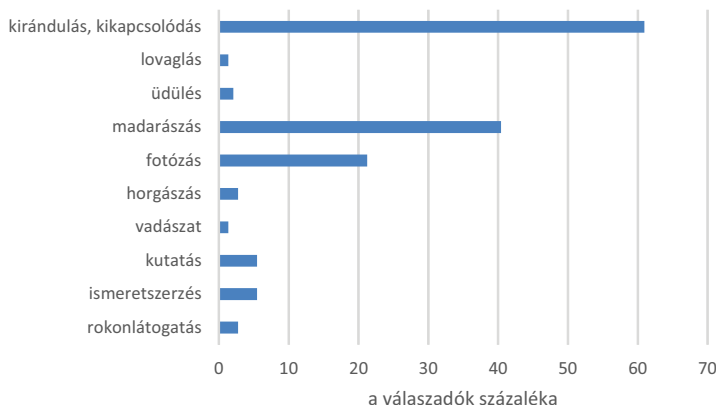
A legtöbben személygépjárművel (102 fő, 70%) érkeztek, de más közlekedési eszköz igénybevétele is előfordult, bár sokkal kisebb arányban. 14-en (10%) gyalogosan, 12-en (8%) kerékpárral, nyolcan (5%) tömegközlekedési eszközzel, hatan (4%) terepjáró autóval, hárman (2%) lovaskocsival jöttek az adott rendezvényre, és egy fő (1%) érkezett motorral.

A többség néhány órát tervezett a Felső-kiskunsági szikes tavak térségében tölteni, ahogy ezt az 1. táblázat is mutatja.

1. táblázat. A látogatás tervezett időtartama.

Időtartam	Fő	Megkérdezettek százalékos megoszlása
Néhány óra	84	58%
Egy nap	29	20%
Néhány nap	13	9%
Hetek	6	4%
Itt lakik vagy dolgozik	14	10%
Összesen	146	100%

A látogatás leggyakoribb célja a kirándulás, kikapcsolódás volt, de emellett a madarászás és fotózás aránya is viszonylag magasnak mutatkozott, ahogy ezt a 3. ábra szemlélteti. A kutatásba beleszámítottuk az egyéb, amatőr természetbúvár tevékenységet is, mint a „növényészt” (botanizálást) vagy lepkészt.



3. ábra. A látogatás célja. (Több válasz is bejelölhető volt.)

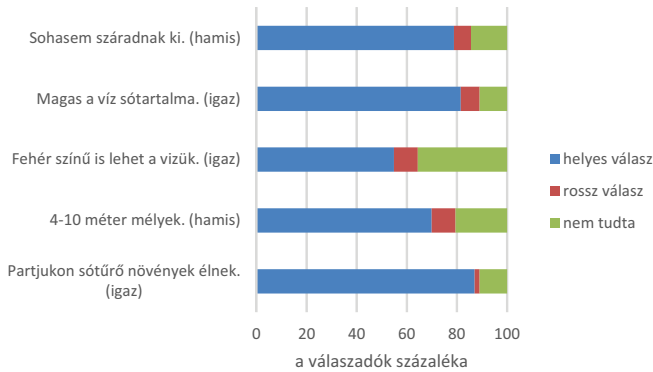
A tavaszi kérdőívben feltettünk egy plusz kérdést arra vonatkozóan, hogy mennyi időt töltenének a látogatók egy tanösvény megtekintésével, ugyanis, ahogy a terület leírásánál már említettük, a projekt keretén belül terveként szerepelt egy tanösvény kiépítése. A legtöbben néhány órát, maximum fél napot (25 fő a 35-ből, ami a tavaszi minta 71%-a) szánának a tanösvényre.

Megkérdeztük azt is, milyen információs forrásokat használnak a szikes tavakkal kapcsolatos ismeretszerzésre. Ennél a kérdésnél több választ is bejelölhettek. A legtöbben családtagoktól, ismerősöktől (59%) szereztek az információt, vagy itt nőttek fel, így helyi tapasztalatokkal rendelkeztek (48%). Viszonylag sokan használták az internetet (31%) is. A többi információs forrás (helyi információs iroda, ismertetőfüzet, útikönyv, kutatások) igénybevétele viszont alacsony volt. A gyakrabban használt információforrások nem mutattak szignifikáns kapcsolatot a korrallal, végzettséggel, vagy azzal, hogy valaki természetvédelmi szervezet tagja-e.

A szikes tavak természeti értékeinek és természetvédelmi kezelésének ismeretére vonatkozó információk

A kérdőívben egy külön kérdésblokk foglalkozott a szikes tavak jellemzőire, kiemelt növény- és állatfajaira vonatkozó ismeretek feltárásával. Természetvédelmi szakemberek segítségével mindhárom témacsoportra megfogalmaztunk igaz és hamis állításokat, és ezek helyességének megítélését kértük a kitöltőktől.

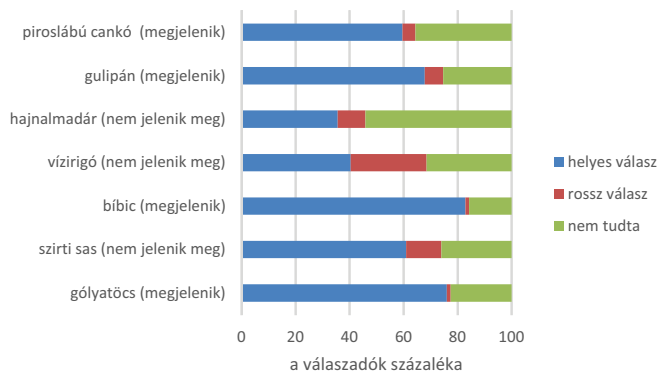
A szikes tavak jellemzőire vonatkozó általánosabb megállapításokat sokan helyesen ítélték meg (4. ábra). A sótűrő növényekre, a sótartalomra és a kiszáradásra vonatkozóan jelölték be a legtöbb helyes választ, a víz színét és a mélységet már többen elvették, vagy jelölték be azt, hogy nem tudják.



4. ábra. A szikes tavakra vonatkozó általános jellemzők ismerete.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők és a természetvédő civil szervezetek tagjai nagyobb arányban jelölték be négy vagy öt jó választ, mint azok, akik nem tartoztak ebbe a két csoportba. A változók közötti kapcsolatok szignifikánsnak bizonyultak mindkét esetben, gyenge szorossággal. A kor és a lakóhely alapján nem volt megkülönböztető ismérv ennél a kérdéscsoportnál.

A területre jellemző madárfajok közül a bíbicet és a gólyatöcsöt találták el a legtöbben. A bizonytalanságok és téves válaszok inkább a területre nem jellemző



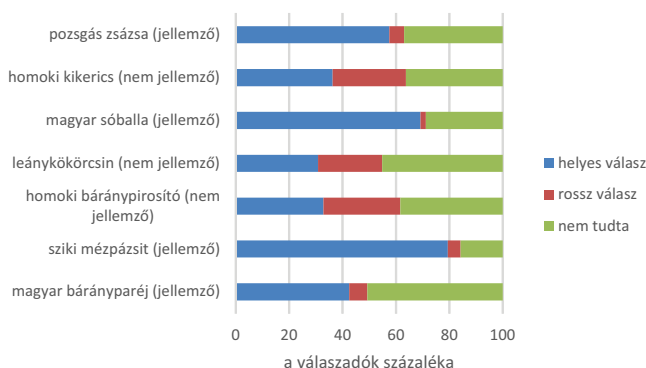
5. ábra. A területre jellemző madárfajok ismerete.

madárfajoknál fordultak elő nagyobb számban. A hajnalmadár esetében sokan nem tudták, hogy megjelenik-e a területen, vagy sem, a vízirigónál pedig elég sokan tévedtek (5. ábra).

Ennél a kérdéssornál szignifikáns közepesen erős kapcsolat volt kimutatható aközött, hogy 6-7 madárfajt eltalált-e válaszadó, és a civil szervezeti tagság között. A kor, a lakóhely és a végzettség nem volt megkülönböztető ismérv ennél a kérdéscsoportnál.

A növényfajok esetében rosszabb volt a találati arány, mint amit a madárfajoknál tapasztaltunk. A sziki mézpázsitot találták el a legtöbben, de ez valószínűleg betudható annak is, hogy a nevében szerepel a sziki jelző. A magyar sóballánál is elég magas volt a jó válaszok aránya, de ez szintén lehet részben azért, mert a nevében a só utal az élőhelyre is. A területre jellemző fajok közül a magyar bárányparéj esetében voltak a legtöbben bizonytalanok. A területre nem jellemző fajoknál több volt a rossz válasz, és elég sokan nem tudták megállapítani, hogy az adott faj jellemző-e a területen, vagy sem (6. ábra).

A kor, a lakóhely és az iskolai végzettség nem volt megkülönböztető ismérv ennél a kérdéscsoportnál. A 6-7 jó válasz megadása és a civil szervezeti tagság között szignifikáns, közepes erősségű volt a kapcsolat.



6. ábra. A terület növényfajainak ismerete.

A szikes tavak környezetében lévő területek kezelésére a legeltetés a legkedvezőbb természetvédelmi szempontból, a legelő állat a táj meghatározó eleme, ezért megkérdeztük, milyen legelő állatokat láttak a látogatásuk során. A válaszadók több mint fele látott szarvasmarhát (56%) és juhot (55%) a területen, és kevesebb, mint fele jelezte, hogy látott bivalyt (49%). Néhányan külön említették a szürkemarkarhát is. Csak 12%-uk jelezte, hogy nem látott legelő állatot, és 2%-uk nem tudta, hogy látott-e.

A terület fejlesztésével kapcsolatos vélemények

A terület látogathatóságával összefüggő intézkedések megítélése nem volt igazán következetes a válaszadóknál az őszi megkérdezésnél, ezért ezt a kérdést átfogalmaztuk a tavaszi kérdőívhez. Az őszi kérdőívben még két-két egymást kizáró állítás volt, az egyik a látogathatósággal, a másik a fotózással kapcsolatban. A válaszadóknak ugyan nagy százaléka egyetértett a korlátozásokkal, de mégis viszonylag magas volt a szabad látogathatóságot (19%) és a szabad fotózást (26%) támogatók aránya is (2.a. táblázat). A tavaszi kérdőívben már több állítást fogalmaztunk meg (2.b. táblázat).

2.a. táblázat. A területen elképzelhető természetvédelmi intézkedésekkel kapcsolatos vélemények (őszi kérdőív).

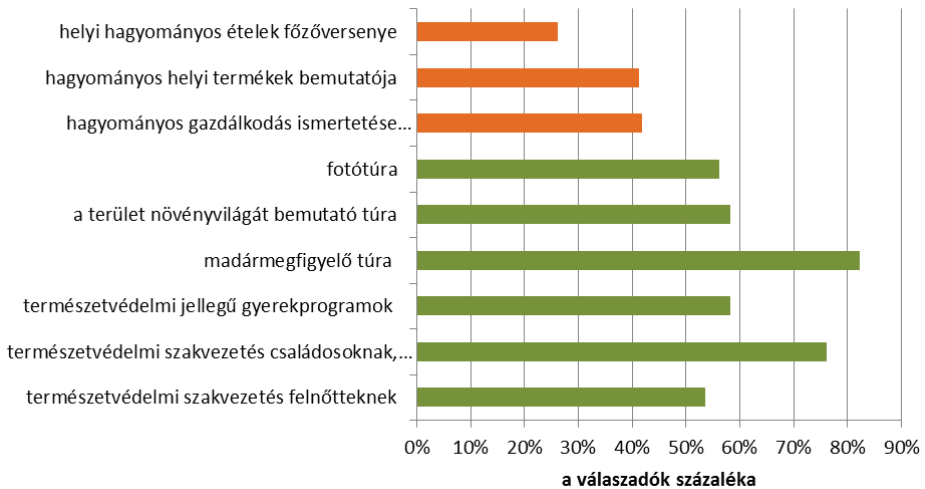
Intézkedések megnevezése	Támogatja	Nem támogatja	Nem tudja
Egyes területek csak kijelölt látogatási útvonalak mentén látogathatóak, a legsérülékenyebb élőhelyek csak bejelentkezésre és szakvezetővel látogathatóak, de vannak szabadon látogatható területek is.	89%	5%	6%
Minden élőhely bármikor szabadon látogatható.	19%	67%	14%
Fotózni a szabadon látogatható területeken, a kijelölt látogatási útvonalak mentén, illetve a megadott fotós lesekről lehet, fészkelési időszakban lehetnek korlátozások is.	80%	9%	11%
Bármikor, bárhol lehet fotózni.	26%	56%	18%

2.b. táblázat. A területen elképzelhető természetvédelmi intézkedésekkel kapcsolatos vélemények (tavaszi kérdőív).

Intézkedések megnevezése	Támogatja	Nem támogatja	Nem tudja
Egyes területek csak kijelölt, zárt, kerítéssel védett útvonal mentén látogathatóak.	49%	29%	23%
Egyes érzékeny élőhelyek kizárólag bejelentkezéssel, szakvezető irányításával látogathatóak.	89%	3%	9%
A legsérülékenyebb élőhelyek nem látogathatóak.	83%	9%	9%
A területre jellemző élőhelyek tanösvény mentén megtekinthetők.	89%	3%	9%
Egyes madarak fészkelési idejében vagy más állatok számára érzékeny időszakokban lehetnek korlátozások.	91%	0%	9%
Minden élőhely bármikor szabadon látogatható.	3%	91%	6%
Fotózni a szabadon látogatható területeken, a kijelölt látogatási útvonalak mentén, illetve a megadott fotós lesekről lehet.	86%	9%	6%
Bármikor, bárhol lehet fotózni.	26%	60%	14%

A válaszokból az látszik, hogy ugyan sokan nem szeretik a kerítéssel védett útvonalakat, de más korlátozásokat el tudnak fogadni, ha azok kellően indokoltak (pl. érzékeny élőhelyek vagy érzékeny időszakok egyes állatfajok számára), és emellett van szakvezetés vagy tanösvény. Az őszi kérdőívhez képest alacsonyabb volt már a szabad látogathatóságot támogatók aránya (3%), ami valószínűsíthetően annak is köszönhető, hogy a felvázolt több alternatíva elegendőnek bizonyult az igények kielégítésére. A fotózás kapcsán jobban megoszlott a vélemény. Bár magas arányt képviselt az irányított fotós lehetőségek elfogadása, de ugyanezen válaszadók egy része a szabad fotózásra (bármikor, bárhol lehet fotózni) is igent mondott, ahogy az őszi felmérés során is.

A felkínált programlehetőségek közül a legnépszerűbb a madármegfigyelő túra volt, ezt követte a természetvédelmi szakvezetés családosoknak, de számos más programlehetőséget is bejelölt a válaszadók több mint fele (7. ábra). Az egyebeknél a horgászversenyt és a lovaglást említették még meg.

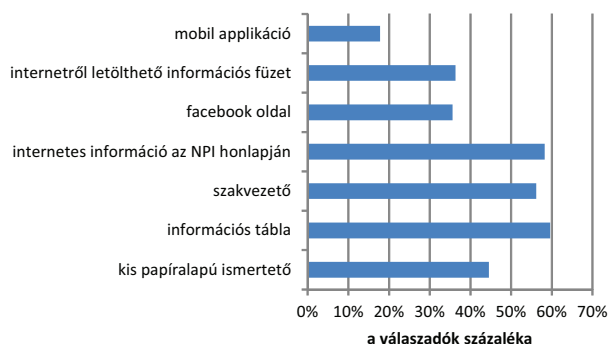


7. ábra. A programlehetőségek iránti érdeklődés. (Narancssárga: helyi gazdálkodáshoz, termékekhez kapcsolódó programok, zöld: természetvédelmi jellegű programok. Több válasz is bejelölhető volt.)

A felnőtteknek szóló természetvédelmi szakvezetést és a növényismereti túrát nagyobb arányban választották a felsőfokú végzettségűek. Ezen változók között gyenge szignifikáns kapcsolat volt kimutatható a statisztikai próbák alapján.

A szívesen használt információforrások közül a legtöbben az információs táblát jelölték be, de közel hasonló arányban választották az interneten elérhető

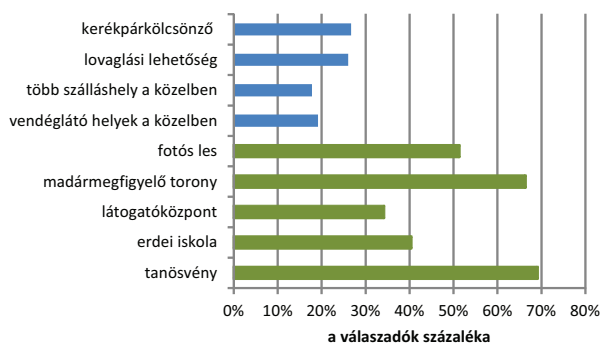
információt és a szakvezetőt is. A mobilapplikáció még nem annyira elterjedt (8. ábra).



8. ábra. A legszívesebben használt információs források. (Több válasz is bejelölhető volt.)

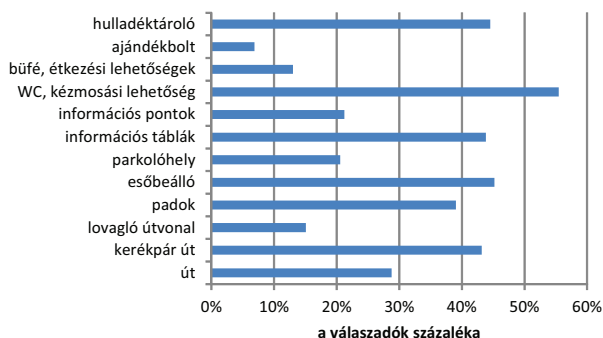
A nem helyi lakosok, a felsőfokú végzettségűek és a 18 év felettiiek nagyobb arányban választották a nemzeti park igazgatóság honlapján elérhető információkat, illetve a letölthető információs füzetet is. A felsőfokú végzettségűek emellett nagyobb arányban választották a kis, papíralapú ismertetőt is. Ezekben az esetekben a változók között gyenge vagy közepesen erős, szignifikáns kapcsolat volt kimutatható. A természetvédelmi civil szervezeti tagság nem volt megkülönböztető ismérv ebben az esetben.

A turisztikai fejlesztési lehetőségek közül a legnépszerűbbek a tanösvény, a madármegfigyelő torony és a fotós les voltak (9. ábra).



9. ábra. A turisztikai fejlesztések iránti igény. (Kék: nem természetvédelmi jellegű fejlesztések, zöld: természetvédelmi fejlesztések. Több válasz is bejelölhető volt.)

A nem helyiek nagyobb arányban választották a madármegfigyelő tornyot. Az erdei iskolát és a lovaglási lehetőséget nagyobb arányban választották azok, akik nem tagjai természetvédő civil szervezeteknek. A lovaglási lehetőséget arányaiban többen választották a felsőfokú végzettséggel nem rendelkezők is. Ezekben az esetekben a változók között gyenge szignifikáns kapcsolat volt kimutatható a statisztikai próbák alapján. Az egyéb infrastrukturális fejlesztési lehetőségek közül a legtöbben a WC-t és a kézmosási lehetőséget tartották fontosnak, ezt követte az esőbeálló, a hulladéktároló, az információs táblák és a kerékpárút, közel azonos százalékkal. Viszonylag nagy támogatottságnak örvendett még a padok kihelyezése (10. ábra). Az egyéb ötletek között megjelent az őshonosállat-park, teleszkópkölcsonzó és az utak menti vadlesek is.



10. ábra. Az egyéb infrastrukturális fejlesztések iránti igény (Több válasz is bejelölhető volt.)

Diszkusszió

Kérdőíves felmérésünk egy általános képet adott a Felső-kiskunsági szikes tavakat látogatók szokásairól, ismereteiről és igényeiről. Ez segítséget nyújtott az illetékes nemzeti park igazgatóságnak abban, hogy a tavakra irányuló ökoturisztikai fejlesztéseinél ezeket a jellemzőket figyelembe vegye.

A kérdőív eredményei más kutatások tükrében

Az idelátogatók nagy része kirándulás, madarászás és fotózás céljából érkezett, ami nem meglepő a terület természeti értékeinek ismeretében. A természetjárás, túrázás, aktív kikapcsolódás, pihenés sok esetben a legnagyobb arányban megjelölt cél más védett természeti területet látogatók körében végzett felmérésekben is (pl. Forgó 2016, Benkhard és Csákvári 2019, Havel *et al.* 2022). A madarászás mint cél magas aránya egyrészt a terület egyik speciális vonzerejére, illetve egy

meghatározott célcsoportra is utal. A látogatók között viszonylag nagy százalékban voltak a középkorosztályhoz tartozók és a felsőfokú végzettségűek. Mártonné Máthé és Császár 2019-es országos, reprezentatív mintán végzett felmérése is ugyanezeket a jellemzőket mutatja. Nagy százalékban családtagokkal vagy barátokkal érkeztek a válaszadóink, ami természetjárásnál, túrázásnál gyakori más területek esetében is (Pádárné Török 2012, Forgó 2016).

A legtöbben a környező településekről érkeztek. A többség nem először járt itt, és néhány órát tervezett eltölteni a területen. Az egynapos kirándulásoknál érthető a rövidebb távolság, ami más frekvenciált területeknél (pl. Pilis) is hasonló (Benkhard és Csákvári 2019). Az, hogy a helyiek többször is felkeresik a szikes tavak környékét, viszont azt is mutatja, hogy a környező települések lakosainál van egyfajta kötődés a területhez és természeti értékeihez, ami már nem mindenhol jellemző (Pádárné Török 2012). A válaszadóink többsége gépkocsival érkezett, ami nem meglepő eredmény, tekintve, hogy tömegközlekedéssel nehezebben megközelíthető a vizsgálati terület, főleg akkor, ha több szikes tavat is meg akar nézni a látogató, ami önmagában is egy egész napos program lehet. Csákvári és munkatársai (2021) a gyalogos természetjárás mint ökoszisztéma-szolgáltatás országos értékelésekor szintén megállapították, hogy a turisztikai szempontból kevésbé frekvenciált kirándulóhelyek tömegközlekedéssel általában nehezen megközelíthetők.

A természeti értékek ismeretére vonatkozó kérdések azt mutatták, hogy változó a válaszadók tudásszintje. Havel és munkatársai (2022) szintén ugyanezt tapasztalták a Börzsöny tekintetében. A területen több természetvédelmi civil szervezet is működik, melyek a nemzeti park igazgatóság mellett már most is kiemelkedő környezeti nevelési tevékenységet folytatnak (Kovács *et al.* 2021). Az, hogy a természetvédő civil szervezeti tagsággal rendelkezők magasabb arányban jelölték be a helyes választ, mutatja e tevékenységek részbeni eredményességét. A válaszok alapján azonban a szemléletformálás és ismeretátadás célcsoportjait érdemes lenne bővíteni (pl. felnőtt látogatók, helyi lakosok), és a célcsoportokhoz igazodó szemléletformálási eszköztárat is továbbfejleszteni (pl. fajok felismerését segítő mobil applikáció).

Az ökoturisztikai kínálat fejlesztésében a megkérdezettek között a családosoknak és a madarászás iránt érdeklődőknek szóló célzott programokat választották a legtöbben. A szakvezetős túrák mind keresettebbeknek bizonyultak a helyi gazdálkodáshoz, termékekhez kapcsolódó programoknál. Mártonné Máthé és Császár (2019) országos felmérése azt mutatta, hogy a természetjárók nem érdeklődtek annyira a szakvezetős programok iránt. A hegyvidéki turisták esetében valószínűleg ez jobban megállja a helyét, ahogy Havel és munkatársai (2022) szintén erre a következtetésre jutottak a Börzsönyben végzett felmérésük

alapján. A szikes tavak környezetében a különleges természeti értékek élvezetéhez bizonyára célzott ismeretekre van szükség, amelyet a helyi szakértő tud a legjobban átadni. A természetvédelmi örök mellett a helyi természetvédelmi civil szervezetek aktív szerepvállalására is szükség van az igények kielégítésére. A gazdálkodáshoz kapcsolódó programpontokat kevesebben választották, de a terület adottságai alapján hosszabb távon a falusi turizmus több elemét is össze lehetne kapcsolni a természetvédelmi vonatkozású túrákkal, ahogy erre megfogalmaztak már ötleteket a projekt keretén belül megrendezett ökoturisztikai kerekasztal résztvevői is (Kovács *et al.* 2021).

A kérdőív eredményeinek felhasználása az ökoturisztikai fejlesztéseknél

A fejlesztéseknél a tanösvény, a madármegfigyelő torony és a fotós les volt a legnépszerűbb, az egyéb infrastrukturális fejlesztési lehetőségek közül pedig viszonylag sokan választották az információs táblákat és a kerékpárutat. A LIFE projektben az ökoturisztikai fejlesztések megvalósításánál ezekre az igényekre is figyelmet fordítanak.

A Böddi-szék északi részén az infrastrukturális ökoturisztikai koncepció kialakítása még folyamatban van. A korábban már említett Széki lile tanösvény mindaddig működik, amíg a projekt élőhelyfejlesztési tevékenysége következtében a nyomvonal módosítása nem válik szükségessé. A Széki lile tanösvény fenntartása a kérdőív alapján mindenképpen szükséges, hiszen elemei a kérdőív eredményei szerint a fontos fejlesztési igények közé sorolhatók, ezért hiánya vagy csökkentett tartalmú kivitelezése jelentős visszalépést jelentene az infrastrukturális elvárások tükrében. Az élőhelyfejlesztési beruházások megvalósulását követően a tanösvény nyomvonala, állomásainak helyszíne változik, máshol lesz látogatható, de továbbra is az ökoturisztikai infrastruktúra részét képezi majd. Ahogy arra már szintén utaltunk a korábbiakban, a projekt keretén belül a Böddi-szék déli oldalán várhatóan 2022-ben kialakításra kerül egy új tanösvény, információs táblákkal, amelynek egy része (mintegy 200 m hosszúságban) vizenyősebb területek felett vezet majd, pallóssal lefedve. A két tanösvénnyel így jobban kielégíthető az erre irányuló igény.

Az alföldi táj, a szikes tavi élőhelyek és a madármegfigyelési igények hangsúlyossága révén a terület turisztikai vonzerejét kétségtelenül erősítik a kilátók és madármegfigyelő tornyok, amelyeket a kérdőív kitöltői is nagy százalékban választottak. Részben ennek a kiemelt igénynek megfelelően a tervezett két nagyobb kilátótorony helyett összességében öt db, jelentősen alacsonyabb, de madármegfigyelésre éppúgy alkalmas torony épült meg a területen. Ezek elhelyezkedése rugalmasabb, a turisztikai igényekhez jobban illeszkedő bemutatási lehetőségeket kínál, és hozzájárul a Böddi-szék északi

részének komplex ökoturisztikai fejlesztéséhez is. Az itt elhelyezkedő korábbi madármegfigyelő torony – rossz állapota miatt – jelenleg nem látogatható, emiatt is hiánypótlóak az új tornyok. Az új tornyok közül kettő a Böddi-szék déli oldalán tervezett tanösvény nyomvonalán helyezkedik el, így egy koncentrált helyen tud megvalósulni a kérdőívben legnagyobb arányban választott két infrastrukturális elem. A kilátótornyok elhelyezkedése nem kizárólag turisztikai, hanem természetvédelmi szakmai és tudományos szempontból is lényeges, és a madármonitoring-tevékenységet is hatékonyabbá teszi. A déli részen egy állami támogatással kiépült új kerékpárút szintén növeli a terület bemutatási potenciálját.

A kérdőívben adott válaszok a további ökoturisztikai fejlesztésekhez is támpontot adhatnak. A látogatóközpont építését a megkérdezett turisták mintegy harmada, az erdei iskola létrehozását a válaszadók 40%-a választotta kívánatos fejlesztési irányként. A tematikus szakmai programokra irányuló igényeket (szervezett, szakvezető által irányított túrák) és az egyéb kiszolgáló infrastruktúra-igényeket (WC és kézmosási lehetőség, esőbeálló) is figyelembe véve egy többfunkciós, irányított, szervezett keretek között látogatható bemutatóhely kialakítása hiánypótló lenne, hiszen szikes vízi élőhelyhez szervesen kapcsolódó bemutatóhellyel a térség nem rendelkezik. Az erre alkalmas infrastruktúra kialakításához célirányos tervezés szükséges, a megfelelő helyszín, a kapcsolódó egyéb ökoturisztikai infrastruktúra, a kialakítás forrása, illetve a fenntarthatóság szempontrendszerit egyaránt figyelembe véve. A Böddi-szék északi részén megvalósított fejlesztések szintén alapot adhatnak arra, hogy egy komplexebb bemutató infrastruktúra-együttes jöjjön létre. A Kelemen-szék környezetében a fotós les kivételével az ökoturisztikai infrastruktúra felújításra szorul. A tavaszi kérdőív válaszaiból kitűnik, hogy kevesebben támogatják a kerítésekkel határolt útvonalakat. Emiatt érdemes átgondolni a kiegészítő infrastruktúra-elemek (pl. a kilátótorony) felújítását, amelyek attraktívabbá válhatnak a turisták számára. A szikes tavak térségében a madármegfigyelés lehetőségét szinte kizárólag megfigyelőtornyok teszik lehetővé. A tornyok megfelelő elhelyezése azonban egyúttal biztosítja az irányított látogatási útvonalat is, mely a zavarást jelentősen csökkenti. Az újonnan kihelyezett tornyok a négyméteres padlószint-magasságukkal nem hivatkoznak, így tájképi szempontból nem jelentenek a pusztai környezetben terhelést.

A Böddi-szék és a Kelemen-szék látogathatóságának megfelelő keretek közötti kialakításával, fejlesztésével egyben segíthetjük azt is, hogy a Zab-szék és a Büdös-szék kizárólag természetvédelmi területkezelési célból legyen megközelíthető, amely az élővilág zavartalanságát biztosítja. Ezeket a területeket ugyanis – ahogy ezt korábban említettük – az igazgatóság nem szándékozik bevonni a turisztikai látogatóhelyek közé. A kérdőív válaszadói nagy többséggel el tudták fogadni, ha a legsérülékenyebb élőhelyek nem látogathatóak.

A kérdőívezés hasznossága ökoturisztikai fejlesztéseknél

A kutatásunk tapasztalatai alapján azt mondhatjuk, hogy a védett természeti értékek és területek ökoturisztikai fejlesztésének tervezésekor hasznos a területre látogatók turisztikai igényeit, tudását és korlátozásokhoz való viszonyulását felmérni, mert ez nagyban segítheti a természetvédelmi és az ökoturisztikai célok összehangolását. A kérdőív eredményei azt mutatták, hogy a vizsgálati területünkön van igény ökoturisztikai fejlesztésre. Az azóta eltelt időszak alatt a kérdőívezés eredményeire a fejlesztés során lehetett támaszkodni, ezáltal a megvalósult és tervezett fejlesztések az igényekkel összhangban is vannak. A programbővítések és az infrastruktúra-fejlesztések összeköthetők a környezeti neveléssel, amely hosszú távon szintén a szikes tavak megőrzését szolgálja.

A kérdőívezés tehát hasznos módszer, amelyet akár már egy adott projekt előkészítési fázisában lehet alkalmazni, ezzel is segítve az ökoturisztikai fejlesztések tervezőit, kivitelezőit és későbbi működtetőit. A fejlesztések megvalósulása után célszerű a kérdőívezés megismétlése részben hasonló tartalommal (pl. a látogatói szokások, tudás, demográfiai jellemzők tekintetében), részben a megvalósult elemekkel való megelégedettség mérésével kiegészítve. A szikes tavakra irányuló LIFE projekt még nem zárult le, s egyes ökoturisztikai fejlesztési elemek megvalósítása (pl. új tanösvény kiépítése, a régi tanösvény nyomvonalának áthelyezése) a cikk írásakor még folyamatban vannak. Ezen elemek kiépülését követően itt is javasoljuk a felmérés megismétlését.

Köszönetnyilvánítás – A kutatás a LIFE12 NAT/HU/001188 számú, a „Pannon szikes vízi élőhelyek helyreállítása a Kiskunságban” című LIFE+ NATURE projekt keretén belül zajlott. A szerzők köszönetet mondanak a kérdőíves felmérésben részt vevő látogatóknak.

Irodalomjegyzék

- Aktív- és Ökoturisztikai Fejlesztési Központ Nonprofit Kft. (2020): *Magyar nemzeti parkok. Fedezd fel Magyarországot nemzeti parkjait!* Élmény? Természetesen. Programfüzet, 20 p.
- Ballantyne, R., Packer J., Hughes, K. (2009): Tourists' support for conservation messages and sustainable management practices in wildlife tourism experiences. *Tourism Management* 30: 658–664 <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2008.11.003>
- Benkhard, B., Csákvári, E. (2019): A kulturális ökoszisztéma-szolgáltatások a gyalogos természetjárás szempontjából, Budapest környéki hegységeinkben. In: Fazekas I., Lázár, I. (szerk.): *Tájak működése és arculata*. MTA DTB Földtudományi Szakbizottság, pp. 169–176.
- Boros, E. (2003): Vízimadár populációváltozások és környezeti okai a Kiskunsági Nemzeti Park szikes tavain és mocsarain (KNP II. sz. területének térségében). *Természetvédelmi Közlemények* 10: 289–312.

- Boros, E. (2007): Felső-kiskunsági szikes tavak (Kis-rét, Büdös-szék, Zab-szék, Csaba-szék, Fehér-szék, Kelemen-szék, Böddi-szék). In: Tardy, J. (szerk.): *A magyarországi vadvizek világa, Hazánk Ramsari területei*. Alexandra, Pécs, pp. 48–161.
- Boros, E. (2013): Definitions, types and survey methods of soda pans. In: Boros, E., Ecsedi, Z., Oláh, J. (eds.): *Ecology and Management of Soda Pans in the Carpathian Basin*. Hortobágy Environmental Association, Balmazújváros, pp. 34–54.
- Boros, E., Horváth, Zs. Wolfram, G., Vörös, L. (2014): Salinity and ionic composition of the shallow astatic soda pans in the Carpathian Basin. *Annales de Limnologie. International Journal of Limnology* 50: 59–69. <https://doi.org/10.1051/limn/2013068>
- De Witt, L., Van Der Merwe, P., & Saayman, M. (2014). Critical ecotourism factors applicable to national parks: A visitor perspective. *Tourism Review International* 17(3): 179–194. <https://doi.org/10.3727/154427213X13838418677005>
- Duhay, G. (szerk.) (2006): *Ökoturizmus a védett természeti területeken*. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, Budapest, 316 p.
- Forgó, F. (2016): A pilisi térség ismertsége Magyarországon és a térség szerepe a hazai turizmusban. *E-CONOM* 5(1): 80–93. <https://doi.org/10.17836/EC.2016.1.080>
- FM (Földművelésügyi Minisztérium) (2015): *Magyar nemzeti parkok. Bemutatóhelyek, programok 2015*. Élmény? Természetesen. Programfüzet, 20 p.
- Halasi-Kovácsné Benkhard, B. R. (2018): *Látogatómonitoring és látogatómenedzsment-vizsgálatok a Központi-Börzsöny területén*. Egyetemi doktori (PhD) értekezés, Debreceni Egyetem, Természettudományi és Informatikai Doktori Iskola, Földtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 145 p. <https://hdl.handle.net/2437/262678>
- Havel, A., Saláta D., Halász, G., Orosz, Gy., Tormáné Kovács, E. (2022): A kirándulás mint kulturális ökoszisztéma-szolgáltatás a Börzsönybe látogatók körében végzett kérdőíves felmérés alapján. *Természetvédelmi Közlemények* 28: 48–73. <https://doi.org/tvk-jnatconserv.2022.28.48>
- Havel, A., Molnár, Á., Ujházy, N., Molnár, Zs., Biró, M. (2016): Zsiókások és nádasok legeltetése és egyéb használatai a Duna-völgyi szikes tavak területén a helyi emberek visszaemlékezései alapján. *Természetvédelmi Közlemények* 22: 84–95. <https://doi.org/10.20332/tvk-jnatconserv.2016.22.84>
- Héra, G., Ligeti, Gy. (2005): *Módszertan – A társadalmi jelenségek kutatása*. Osiris Kiadó, Budapest, 371 p.
- Kis, K., Tóth, A. (2016): Az ökoturizmus helyi rendszerének vizsgálata Poroszlón, különös tekintettel a Tisza-tavi Ökocentrum helyi gazdaságfejlesztési szerepének értékelésére. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 13(1): 73–91.
- KNPI (Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság) (2015): *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság jelentése a 2015-ben végzett tevékenységéről*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét, 68 p.
- KNPI (Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság) (2016): *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság jelentése a 2016-ban végzett tevékenységéről*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét, 77 p.
- KNPI (Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság) (2021): *A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság jelentése a 2020-ban végzett tevékenységéről*. Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét, 142 p.
- Kovács, E. (2017): A nemzeti park igazgatóságok 2000–2015 közötti költségvetésének értékelése az alapfeladataik tükrében. *Természetvédelmi Közlemények* 23: 201–223. <https://doi.org/10.20332/tvk-jnatconserv.2017.23.201>
- Kovács, E., Mile, O., Fabók, V., Margóczi, K., Kalóczkai, Á., Kasza, V., Mihók, B. (2021): Fostering adaptive co-management with stakeholder participation in the surroundings of soda

- pans in Kiskunság, Hungary – An assessment. *Land Use Policy* 100: 104894. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104894>
- Magyar, Zs., Sulyok, J. (2014): Az ökoturizmus helyzete Magyarországon. *Turizmus Bulletin* 16 (2): 14–23.
- Margóczy, K., Kalóczkai, Á., Mihók, B., Fabók, V., Mile, O., Bankovics, A., Nagyné, Grecs A., Kasza, V., Kovács, E. (2018): A legeltetés részvételi tervezése a Felső-kiskunsági szikes tavakon és pusztákon *Gyepgazdálkodási Közlemények* 16(1): 25–35.
- Máltesics, P. (2021): Vendéglégedettség és értékpreferenciák meghatározása a Bakony–Balaton Geoparkban. *TVT Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 6(2): 53–71. <https://doi.org/10.15170/TVT.2021.06.02.04>
- Mártonné Máthé, K., Császár, Zs. (2019). Valóban aktív a magyar lakosság? Aktív és ökoturisztikai keresletet és motivációt felmérő kutatás. *Turizmus Bulletin* 19(1): 45–57. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2019v19n1.5>
- Michalkó G. (2003): A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon. *Turizmus Bulletin* 7(4): 13–21.
- Mikházi, Zs. (2018): *A ökoturizmus fogalmának egyedfejlődése az alap kutatás definíciójától a tervezésmódszertanig*. Egyetemi doktori (PhD) értekezés, Szent István Egyetem, Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola, 220 p. <https://doi.org/10.14751/SZIE.2019.004>
- NTA (Nemzeti Természetvédelmi Alapterv) (2020): *Nemzeti Természetvédelmi Alapterv V. – A természetvédelem szakpolitikai stratégiája 2021–2026*. Tervezet. (Az 5. Környezetvédelmi Program 1. melléklete.)
- Said, A., Jaddil, N. E. F., Ayob, N. (2009): An assessment of service quality in national parks: A case study of Gunung Gading National Park, Sarawak. *ICFAI Journal of Environmental Economics* 7(2): 74–88.
- Sulyok, J. (2001): Ökoturizmus. *Turizmus Bulletin* 5(4): 17–20.
- Xu, F., Fox, D. (2014): Modelling attitudes to nature, tourism and sustainable development in national parks: A survey of visitors in China and the UK. *Tourism Management* 45: 142–158. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.03.005>

Függelék:

A cikkhez tartozó Függelék a folyóirat honlapján található.

1. Függelék: Kérdőív a Felső-kiskunsági szikes tavakat látogatók számára.

Questionnaire survey among the visitors of the North-Kiskunság soda pans, to assist ecotourism development

Eszter Tormáné Kovács^{1*}, Barbara Mihók^{2,3}, Veronika Fabók⁴,
Katalin Margóczy⁵, Ágnes Kalóczkai⁶, Veronika Kasza⁷, Anita
Nagyné Grecs⁸, András Bankovics⁷ & Orsolya Mile⁸

¹*Institute for Wildlife Management and Nature Conservation, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Páter Károly u. 1, H-2100 Gödöllő, Hungary*

²*ESSRG Ltd. Impact Hub, Ferenciek tere 2, H-1053 Budapest, Hungary*

³*Faculty of Economics and Business Administration Research Center, University of Szeged, Kálvária sugárút 1, H-6722 Szeged, Hungary*

⁴*Environmental Science Doctoral School, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Páter Károly u.1, H-2100 Gödöllő, Hungary*

⁵*Department of Ecology, University of Szeged, Középfasor 52, H-6726 Szeged, Hungary*

⁶*Institute of Ecology and Botany, Centre for Ecological Research, Alkotmány u. 2–4, H-2163, Vácrátót, Hungary*

⁷*Independent researcher*

⁸*Kiskunság National Park Directorate, Liszt F. u. 19, H-6000 Kecskemét, Hungary*

*E-mail: kovacs.eszter@uni-mate.hu

A questionnaire survey was carried out among the visitors of the North-Kiskunság soda pans in 2015–2016, within a socio-economic research related to a Life Nature project. Our aim was to assess the visiting habits and knowledge of the visitors about the soda pans and their flora and fauna, their attitude towards possible restrictions, and to gather information about their needs for ecotourism related development. Our results show that the majority of the visitors arrived from the surrounding settlements with the aim of hiking and recreation for less than a day, and they visited the area more than once a year. Knowledge about the characteristics, flora and fauna of the soda pans varied among the visitors. Respondents accepted some restrictions if different options to visit the area were offered, but they seemed to hesitate about accepting the spatial limitation of photography. Conservation related programs were supported, as well as the development of educational paths, bird watching towers, and some basic touristic infrastructure. The developments realized and planned in the project are in line with the needs expressed in the answers, and during their implementation the harmonization of nature conservation and ecotourism goals has been ensured. Program and infrastructure development can be linked to environmental education to increase knowledge about these beautiful and special natural assets, helping to preserve the soda pans. The questionnaire survey has proved to be a useful tool for planning ecotourism development. It is worth repeating the survey once the developments have been implemented.

Keywords: tourists, visiting habits, perception, knowledge, demand for ecotourism development, protected areas